

ÇOKLU ZEKA KURAMI

Yrd. Doç Dr. Mustafa Zülküf Altan

inönü Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Hovvard Gardner tarafından 1983 yılında yayınlanan ve büyük yankılar uyandıran *Frames of Mind* (Düşüncenin Çerçevesi) ile başlayan ve aynı yazarın, 1993 yılında yayınladığı *Multiple Intelligences* (Çoklu Zeka) ile doruğa ulaşan ve eğitimcilerin dikkatini çekerek hızla yayılan bu kuram, zeka ile ilgili geleneksel düşünceleri temelden değiştirmeyi başararak, geleneksel eğitim sisteminin saltanatına son vermeye yönelik pek çok projenin de hayata geçirilmesine sebep olmuştur. Bu makale, hemen her alana uygulanması ile ilgili makaleler, kitaplar yayınlanan, tebliğler sunulan, değerlendirme sistemleri oluşturulan, projeler yürütülen hatta bu kuram doğrultusunda programlar geliştirilip öğretim yapılan ancak ülkemizde şu ana kadar üzerinde pek konuşulmayan, Çoklu Zeka kuramını tanıtmayı amaçlamaktadır.

Giriş

Hepimiz uzun yıllardan beri "Çocukların bilgi, beceri ve kabiliyetleri" doğrultusunda eğitilmeleri gerekir diye hep duymuşuzdur. Hatta, pek çok yetkili eğitim sistemimizin bu yönde değiştirilmesi gerektiğini vurgulamış ve vurgulamaya devam etmektedirler. Maalesef bu düşünce hiç bir zaman gerçekleşemediği gibi bunun nasıl gerçekleştirilebileceği de hiç anlatılmamıştır. Eğitim sistemimiz ve sınav sistemleri hala eskiden olduğu gibi devam etmekte ve hep aynı kriterler göz önünde tutulmaktadır, ilkokuldan başlayan ve doktora seviyesine kadar uzanan bir süreçte değerlendirmelerin hep aynı tür yeterlilikler üzerinde yapıldığı (sayısal/sözel) bir sistemle boğuşup durmaktayız.

Bu durum sadece bizim ülkemize özgü müdür? Hayır, hemen her ülke; en gelişmişinden, en az gelişmişine kadar aynı durumla karşı karşıyadır. Ancak nüfusun hızla arttığı, nüfusun büyük çoğunluğunu 25 yaş ve altı insanların oluşturduğu, üniversiteye girmenin aslanın ağzında olduğu,

Üniversiteye girmenin olmazsa olmaz uir hale getirildiği, hat.j giderek yüksek lisans eğitiminin aynı duruma dönüştürüldüğü, öğrencilerin ilkokuldan doktora seviyesine .adar aynı tür eğitim şekliyle, hatta aynı tür alış'-malarla zamanlarının heba edildiği, giderek artan bir orandc üniversite mezunu işsizlerin olduğu ülk mizde, durumun vahametini diğer ürelerle kıyaslamanın pek de adil olacağını düşünmemekteyim.

°u yazının temelini teşkil eden ve A.B.D.'de 80'li yılların hasında ortaya atılan Multiple Intelligences (Çoklu Zeka) kuramı, beklenenin aksine psikoloji camiasından çok, eğitimcilerin dikkatini çekmiş ve hızla yayılan bu kuram, geleneksel eğitim sisb minin yerini almaya yönelik pek çok projenin hayata geçirilmesine sebep olmuştur.

Aslında ilk kez okunduğunda inhana hiç de yabancı gelmeyen bu kuramın içeriği; geçmişte, sistem bir şekilde ele alınmadığından ve bu konu ile ilgili kapsamlı yayınlar yapılmadığından, günümüzde karşılaştığı ilgiyi görmemişti.

Filozof Nelson Gcodman 1967 yılında Harvard Graduate School of Education'da (Harvard Eğitim Bilimleri Enstitüsü) yaygın bir şekilde bilinen sözel ve mantıksal sembol sistemlerinin diğer açıklayıcı ve iletişimsel sistemlere nispeten, önceliklere sahip olduğu fikrine karşı koymak amacıyla, Project Zero (Proje Sıfır) adlı bir proje başlattı. Çoklu Zeka kuramının ortaya çıkışı, Hovvard Gardner'in 1979 yılında bu projeye "The nature and Realization of Human Potential" (insan Potansiyelinin Doğası ve Ortaya Çıkarılması) konusunu çalışmak üzere bir grup araştırmacıya katılmasıyla başlar.

Hovvard Gardner'in 1983 yılında yayınladığı ve büyük yankılar uyandıran *Frames of Mind* (Düşüncenin Çerçevesi) ile başlayan ve 1993 yılında yayınlanan Multiple Intelligences (Çoklu Zeka) ile doruğa ulaşan bu kuram ile ilgili artık hemen her alana uygulanması ile ilgili makaleler, kitaplar yayınlanmakta, tebliğler sunulmakta, aşağıda da izah edeceğim gibi, bu kuram doğrultusunda testler oluşturulmakta, okullarda projeler yürütülmekte hatta bu kuram doğrultusunda programlar geliştirilip, öğretim yapılmaktadır.

Ülkemizde şu ana kadar, takip edebildiğim kadarıyla, bu konu hakkında pek bir şey üretilmemiş ve eğitimcileri derinden etkileyen bu kuram, gerektiği ilgiyi maalesef görmemiştir.

Bu bakımdan, bu makalenin asıl amacı Çoklu Zeka kuramını ve eğitim alanındaki uygulamalarını tanıtmak ve ileride bu konu hakkında yapılacak makalelere ışık tutarak başlangıç teşkil etmektir.

Zeka Testleri

Gardner'in (1993) bahsettiği gibi, her şey Alfred Binet isimli Fransız bir psikologdan, Paris okullarının ilk yıllarında hangi çocukların başarılı, hangilerinin başarısız olacağını tespit edecek bir tür aygıtın geliştirilmesinin istenmesiyle başlar.

Binet başarılı olur ve hepimizin bildiği IQ (Intelligence Quotient) yani zeka testi ortaya çıkar. Bu test daha sonraları A.B.D.'ye ve diğer ülkelere ulaşır. Günümüze kadar milyonlarca insan üzerinde uygulanan bu test psikologların en büyük başarılarından biri olarak görülür.

Öyle ki, insanlar artık sayılardan konuşur hale gelmiştir. Benim zeka seviyem 140, senin ki kaç? gibi. Hafta sonu gazetelerinde çıkan pratik zeka testleri. Ben tutun, çocuğun normal zekaya sahip olup olmadığını ölçen testlere, çok karmaşık ve üniversitelere ve kolejlere girmek için alınması zorunlu olan zeka testlerine kadar pek çok türü üretildi. Çocukların bir kısmı zeka seviyeleri yeteri düzeyde olmadığı için bazı programlara ve okullara alınmadı, hem çocuklar hem de aileler perişan oldu.

Zeka testlerinde üzerinde en çok durulan sözel ve sayısal yeterlilikler eğitim sisteminin temelini teşkil etti ve programlar, hazırlanan testler hep bu iki yeterlilik üzerine oluşturuldu.

Çoklu Zeka (Multiple Intelligences)

Hovvard Gardner "*Frames of Mind*" adlı eserini ortaya çıkarırken, çocuklar ve beyin tahribatına uğramış yetişkinler üzerinde yaptığı çalışmalar sırasında kafasında oluşan bazı soruları cevaplamak üzere yola çıkar. Her insanın farklı yeteneklere sahip olduğu herkes tarafından bilindiğinden, yazar teorisinde daha çarpıcı ve dikkat çekici bir terim olan zeka'yı kullanır ve bilinçli olarak birbirinden bağımsız olan; Müzik Zekasından, Kendini Tanıma ve Anlama Zekasına kadar uzanan

bilinmeyen sayıda zekayı vurgulamak için Çoklu Zeka kavramını ortaya atar.

Yazar, ilk başlarda bu kuramının bağlı bulunduğu disipline ait uzmanlar ve kesimler tarafından ilgi ile karşılanacağını düşünse de, en büyük ilgiyi eğitim camiasından görür.

"Frames of Mind" adlı eserinin yayınlanmasından bir kaç ay sonra yazar, Ulusal Bağımsız Okullar Derneği'nin yıllık toplantısında konuşma yapmak üzere çağrı alır ve hiç beklemediği bir şekilde binlerce insanın önünde konuşma ve kuramını anlatma olanağı bulur. Bu olaydan sonra yazar bütün gücünü bu kuramı geliştirmeye ayırır ve 1993 yılında aynı adı taşıyan kitabını yayınlar.

Hovvard Gardner'in Çoklu Zeka teorisi; bizim, insanın yeterlilikleri konusundaki düşüncelerimizi kökten değiştirmemize yardım edecek bir potansiyele sahiptir. Gardner'in bu kuram'daki asıl hedefi; zekanın tek bir yapıdan meydana gelmediğini ve insanların en az birbirinden bağımsız yedi ayrı zekaya sahip olduğunu ve bunların zaman içinde geliştirilebileceğini insanlara kanıtlamaktır. Çoklu Zeka kuramı Z zekadan bahsetmektedir. Bunlar:

1. **Sözel/Dilbilimsel Zeka** (Verbal/Linguistic Intelligence): Dili hem sözlü hem de yazılı olarak etkin kullanma yeteneği. Örnek beceriler arasında; bilgiyi hatırlama, diğer insanları ikna etme ve dil hakkında konuşma gösterilebilir. En geniş şekliyle belki de şairler tarafından sergilenen bir yetenek.
2. **Mantıksal/Matematiksel Zeka** (Logical/Mathematical Intelligence): Rakamları etkin kullanma ve ortaya çıkan sonuçları iyi bir nedene bağlama yeteneği. Örnek beceriler arasında; sayılara ilişkin temel kavramları, sebep-sonuç ilişkilerini anlayabilme ve onları tahmin edebilme gösterilebilir.
3. **Müziksel Zeka** (Musical Intelligence): Ritme, sesin yüksekliğine ve melodiye duyarlılık. Örnek beceriler arasında; şarkıları ezberleyebilme, melodilerdeki hızı, tempoyu ve ritmi değiştirebilme gösterilebilir. Ünlü müzisyenlerden Mozart'ın bu yeteneğe fazlasıyla sahip olduğu söylenebilir.

4. **Uzaysal/Görsel Zeka** (Spatial/Visual Intelligence): Biçime, şekile, boşluğa, renge ve çizgiye duyarlılık. Boşluğu zihinde canlandırabilme ve bu modeli kullanarak uygulamalar yapabilme yeteneği. Örnek olarak, görsel ve uzaysal fikirleri grafiklerle anlatabilme yeteneği gösterilebilir. Denizcilerin, heykeltıraşların, ressamların, cerrahların, v.b. bu zekanın hayli gelişmiş formlarına sahip olduğu söylenebilir.
5. **Bedensel/Duyusal Zeka** (Bodily-Kinesthetic Intelligence): Fikirleri ve duyguları ifade etmek için, vücudu kullanabilme ve problemleri çözebilme yeteneği. Örnek beceriler arasında; koordinasyon, esneklik, hız ve denge gösterilebilir. Dansçıların, atletlerin, cerrahların ve zanaatkarların bu zekanın gelişmiş formlarına sahip olduğu söylenebilir.
6. **Bireylerarası Zeka** (Interpersonal Intelligence): Diğer insanların ruh hallerini, duygularını, güdülerini ve niyetlerini, nasıl çalıştıklarını, onlarla nasıl ortaklaşa çalışılabileceğini anlayabilme, problemleri ve karışıklıkları çözebilme yeteneği. Başarılı satıcılar, politikacılar, öğretmenler ve din adamlarının yüksek seviyelerde bu zekaya sahip oldukları söylenebilir.
7. **Bireysel Zeka** (Intrapersonal Intelligence): Kendi kendini tanımanın anahtarı durumundadır. Bireyin, kendinin kuvvetli ve zayıf taraflarını, ruh halini, niyet ve isteklerini anlayabilmesi ve bunlardan yola çıkarak yaşamın daha etkin bir şekilde devam ettirebilmesi. Örnek beceriler arasında; kişinin kendinin diğerleriyle olan benzerliklerini ve farklılıklarını anlayabilme, bir şeyi yapması gerektiğini kendi kendine hatırlatabilme ve kendi duygularını kontrol edebilme gösterilebilir.

Gardner'in ortaya attığı Çoklu Zeka Kuram'ında yer alan yedi ayrı zekaya ilaveten, Goleman (1995), **Duyusal Zeka** diye adlandırdığı ve kişisel zekalara Duyusal Zekalar başlığı altında yaklaştığı, bir zekanın varlığını ortaya atmış; ayrıca yine Gardner (1995) tarafından **Doğacı Zeka** diye adlandırılan sekizinci bir zekanın varlığı ortaya atılmıştır. Gardner (1995) bu zekası gelişmiş bir bireyi "doğal kaynaklara ve sağlıklı bir çevreye yoğun ilgisi bulunan, flora ve faunayı tanıyan, bunların sonuçlarının ayrımını doğal dünyada yapabilen ve yeteneklerini üretken olarak kullanabilen biri" olarak tanımlamaktadır.

Çoklu Zeka Kuramı ve Eğitim

Amerika Birleşik Devletleri'nde 80'lerin başında aşılayan ve henüz tamamlanamayan eğitim reformunun başarıya ulaşmasının mümkün olamayacağını en azından çok zor gerçekleşeceğini, gerçekleşse de günümüz bireyinin ihtiyaçlara ve toplumun beklentilerine cevap veremeyeceğinin' düşünen bir grup eğitimci arasında bulunan Hovvard Gardner vⁿ bir grup arkadaşı bu problemi çözmeyin yolunun birey-merkezli okullaşmadan geçeceğini öne sürmekte, bu amaçla kuramlar üretmekte ve değişik projelere katkılarda bulunmaktadır.

Birey-merkezli eğitimin iki önemli çil ş noktası bulunmaktadır. Bunlardan ilki; her bireyin farklı zihin yapısına sahip olduğu bilindiğinden, eğitim sisteminin de bu farklılıklara cevap verecek şekilde oluşturulması gerektiği görüşüdür, ikinci çıkış noktası ise; artık geleneksel oku! anlayışıyla hiç bir bireyin, bırakınız farklı alanları veya becerileri, bir konuyu dahi tam manasıyla öğrenemeyeceğinin anlaşılmasıdır. Bu bakımdan bireylerin zeka profillerini dikkate alan ve bu yönde bireylerin eğitimdeki başarıların en üst düzeye çıkaracak modellere ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu amaçla, Gardner (1993) okula yeni bazı rollerin verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu rollerden ilki, **değerlendirme uzmanlığı**'dır. Geleneksel okul anlayışında güya öğrencilerin kuvvetli yada zayıf yönlerini ve eğilimlerini ortaya çıkarmak için genellikle Sayısal ve Sözel Zekaların irdelendiği ve düzenli olarak değiştirilen, geliştirilen standart veya standart olmayan testler verilmektedir. Gardner'a göre, Sözel ve Sayısal Zeka öne çıkarılarak bu zekaları daha baskın veya daha gelişmiş çocuklara avantaj sağlanmakta, bir şekilde, diğer zekaları daha gelişmiş çocuklara haksızlık yapılmakta ve dolayısıyla bu çocukların başarıları engellenmektedir. Bu yüzden, artık zekaları ele alış bakımından daha adil, çocuğun gelişimine uygun ve çocuğun zeka profili ile ilgili tavsiye edilen öneriler doğrultusunda hazırlanmış değerlendirmelerin yapılabilmesine imkan veren değerlendirme sistemlerine ihtiyaç vardır.

ikinci rol ise; tıpkı borsada müşterisi için en iyi, en avantajlı portföyü hazırlayan bir yatırım uzmanı gibi görev yapacak; **öğrenci-program uzmanlığı**'dır. Bu uzmanın görevi; öğrencinin zeka profilini göz önünde tutarak hangi dersleri alması gerektiğini tavsiye etmektir. Bu amaçla programdaki materyaller, değişik şekillerde ve değişik zekalara cevap verecek şekilde oluşturulur. Öğrenme-öğretme biçimlerindeki farklılıklar ve bireysel zeka profillerindeki farklılıklarından haberdar olduğumuz bir

dönemde, artık bütün öğrencilere aynı materyali, aynı şekilde vermek ve öğrencilerin herhana' bir şeyi aynı şekilde öğrendikleri konusunda ısrarcı olmak doğru olmayacaktır.

Birey-merkezli okula verilen üçüncü rol ise, **okul-toplum uzmanlığı** rolüdür. **Öğrenci-program** uzmanının, öğrenenin okul içinde yararına olan kararların alınmasına yardım olması gibi, **okul-toplum uzmanı** da, öğrencinin daha geniş bir toplulukta yararına olacak eğitim imkanlarını araştırır. **Okul-toplum uzmanı'nın** temel görevi öğrencinin kendi zeka profiline uygun mesleki ve mesleki olmayan rolleri keşfetmesindeki olanakları arttırmaktır. Uzman, bu görevi yerine getirmek için, her biri belli bazı zekaların karışımını içeren çiraklık, danışmanlık, toplum hizmetleri ve benzeri alanlardaki değişik öğrenme olanaklarına ait bilgileri toplar ve yerli gelince bu bilgileri aile ve öğrencilerle paylaşır.

Dikkat edilmesi gereken bir husus, bu roller düzeninde öğretmenin rolünde bir azalmanın veya değişikliği düşünülmediğidir. Aksine bu roller, öğretmenin kendi alanını daha iyi ve daha özgürce öğretebilmesi için ona zaman kazandırır. Tecrübeli öğretmenlerin de, uzmanların her bir öğrencinin farklı ihtiyacının iyi bir şekilde karşılanıp karşılanmadığını denetleme gibi bir sorumluluğu da olabilir.

Her çocuğun yine aynı konuları ancak farklı yollarla öğrenecekleri birey-merkezli bir eğitim sürdürüldüğünde, her öğrencinin kendi çizgisini bulacağı, kendini daha iyi hissedeceği ve belki de topluma daha faydalı birer birey olabilecekleri, mutlu bir ortamın oluşmasına yardım edilecektir. Sadece standart bir yeterliliğin bulunduğu, özellikle de sadece bir grup zekanın ön planda tutulduğu bir ortamda, pek çok öğrencinin kendini yetersiz hissedeceği ve dolayısıyla sistemin dışında kalacağı kaçınılmaz olacaktır. Muhtemeldir ki, bu grubun içinde bir çok dahi de bulunacaktır.

Yıllardan beridir düzeltilmeye çalışılan ve bir türlü çözüm bulunamayan eğitim sorunları ile ilgili köklü bir vizyon değişikliği gerekmektedir. Bu kuramdan yararlanarak, böyle bir vizyon değişikliği acaba problemlere bir çözüm olabilir mi?

Çoklu Zeka Kuramı Doğrultusunda Gerçekleştirilen Projeler

Yukarıda izahına çalıştığım düşüncelerin pratikte şu ana kadar başarıyla uygulandığı, umut vaat eden sonuçların alındığı projeler mevcuttur. Gardner (1993) bunları şöyle sunmaktadır:

I. **Okul Öncesi:** Bu projelerden biri, öğrencilerin zeka profillerinin, çalışma biçimlerinin, yenilikçi bir tarzda değerlendirildiği "Project SpectruirT'dur. Bu proje Harvard Üniversitesi'nde "Project Zero" adlı projenin içerisinde bir çok araştırmacının katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Projenin başlangıç noktasını her çocuğun bir veya birkaç alanda gelişme gösterecek kapasiteye sahip olduğu gerçeği oluşturmuştur. Projenin hedef grubunu okul öncesi çocuklar oluşturmaktadır. Bunun nedeni şöyle açıklanmaktadır. Birincisi, işin bilimsel tarafıyla ilgilidir. Burada küçük yaşlardaki bireysel farklılıkların güvenilir bir şekilde nasıl tespit edilebileceğinin cevaplanması ve bu farklılıkların erken yaşlarda tespit edilmesinin muhtemel önemidir, işin pratik tarafı ise, çocukların beyinlerinin henüz esnek olduğu ve tam anlamıyla şekillenmediği bir dönemde, daha esnek ve serbest seçim imkanının programa yerleştirildiği okulların bulunduğu bir ortamda, çocukların bilişsel yetenekleriyle ilgili bilgilerden en fazla ailelerin ve öğretmenlerin yararlanacağıdır.

"Spectrum" projesinin uygulanması amacıyla çocukların her gün farklı zekalarını kullanabilmelerine imkan sağlayan ancak hangi zekanın kullanıldığına dair bir etiketi içermeyen materyallerin bulunduğu, zengin sınıflar oluşturulmuştur. Örneğin, "Spectrum" sınıfında aralarında incelenmesi ve diğer materyallerle mukayese edilebilmesi için getirilmiş ve duyuşsal kapasitenin yanı sıra, mantık ve çözme gücünü de ortaya çıkarmaya yardım edecek, biyolojik örneklerin bulunduğu bir **doğa köşesi**; çocukların dil, rol yapma ve yaratıcı taraflarını ortaya çıkarmaya yarayacak, kendi hikaye panolarını oluşturabilecekleri **hikaye anlatma alanları**; Uzaysal ve Bireysel Zekalarını geliştirmeye yardım edecek ve çocukların kendi sınıflarını oluşturabilecekleri, kendi arkadaş ve öğretmenlerinin fotoğraflarını kullanabilecekleri bir **inşa etme köşesi** nin de bulunduğu, pek çok zeka ve zeka bileşimleri yer almaktadır.

Yıl sonunda, araştırma grubu tarafından her çocuktan toplanmış bilgiler "Spectrum Raporu" adlı kısa bir yazı ile özetlenir. Bu doküman, çocuğun kişisel profilini, kuvvetli ve zayıf yanlarının yanı sıra, okulda, evde veya daha geniş bir çevrede kuvvetli tarafını daha da güçlendirmek ve zayıf taraflarını kuvvetlendirmek için neler yapması gerektiğini anlatır.

Çoklu Zeka adlı kitabın basım yılı olan 1993 yılında halen gelişim sürecinde olan bu proje kapsamında, Çoklu Zeka'nın erken yaşlarda oluşturulmasına, ortaya çıkarılmasına ve geliştirilmesine yönelik

malzemeler meydana getirilmiş, elde edilen bilgiler detaylı raporlar halinde yayınlanmıştır.

II. Temel Öğretim: Çoklu Zeka teorisinin temel öğretim'de uygulanması ile ilgili olarak da "Key School" (Anahtar Okul) projesine ait bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu okulda üç çalışma türü üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar: a) her öğrencinin her gün bir zanaatı veya ilgi duyduğu bir alanı, yeterliliğe sahip bir öğretmen ve farklı yaşlardan öğrencilerle birlikte çırak gibi çalıştığı; aralarında mimarlıktan bahçeciliğe, aşçılıktan para kazanmaya yönelik pek çok mesleğin bulunduğu gruplar; b) haftada bir dışarıdan bir uzmanın okulu ziyaret etmesi ve bir zanaatı veya bir mesleği öğrencilere sergileyen veya tanıtan gruplar; ve c) öğrencilerin on hafta arayla verilen üç farklı konu üzerinde bir yıl boyunca hazırlayacakları projelerdir. Konu döneminin bitimiyle birlikte, bu projeler sergilenmekte, her öğrencinin diğer öğrencilerin neler yaptığı hakkında bilgi sahibi olması sağlanmakta ve bütün proje sunuları videoya alınarak her öğrenci için bir video portföyü oluşturulmaktadır. Geleneksel okul sistemlerinde, her öğrenci yıllar içinde yüzlerce çeşit test almakta ancak bu testler okulun bitimiyle birlikte bir daha işe yaramamaktadır. Okul sonrası yaşam gözönüne alındığında, proje hazırlayarak bunları başarıyla sunmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Projelerin değerlendirilmesinde: a) Projenin öğrencinin eğilimlerini ve bilişsel kuvvetli veya zayıf yönlerini ne kadar yansıttığını tespit etmek için, kişisel profile; b) öğretilen konularla ilgili gerçeklerin, becerilerin ve kavramların öğrenilip öğrenilmediğine; c) yapılan işin niteliğine; d) ne tür bir iletişimin sağlandığına; ve e) yapılan işin ne ölçüde gerçekleştirilebildiğinin, sınıfta diğerlerinden öğrenilen bilgilerden nasıl yararlanılabileceğinin açıklandığı ve dersin bir değerlendirmesinin, bulunduğu bir yansıtma ve paylaşma bölümünün ne derece yapıldığına bakılır.

III. Orta Öğretim: Bu düzeyde ise "Practical Intelligence at the Middle school Level" (Ortaokul Seviyesinde Pratik Zeka) adlı bir proje gerçekleştirilmiştir. Bu proje kapsamlı bir şekilde üç alan bilgisini içermektedir. Bunlar; a) kişinin kendi zeka profili, öğrenme biçimi ve stratejisi; b) akademik konuların yapısı ve öğrenilmesi; c) karmaşık sosyal bir sistem olan okul'dur,

Bu üç maddeyi, çoklu zeka kuramı ile de açıklamak mümkündür. Birinci madde, kişinin kendi iç dünyası ile ilgili olan Bireysel Zekayı; ikinci madde,

akademik zekaların veya zeka bileşimlerinin belli bir alanda gösterilmesini; üçüncü m a d d e ise Bireylerarası Zeka'yı yansıtır.

Bu projede, böyle bir metodun seçilmesindeki ana görüş; ortaokul yıllarındaki çocukların artık, okul atmosferi ile ilgili pratik bilgilere sahip oldukları düşüncesidir. Fiziksel, zihinsel ve duygusal yönden gelişen ve değişen çocukların giderek artan bir şekilde bağımsız olmaya başlamaları ve bunu projelerinde ve aktivitelerinde yansıtmaları da önem kazanmaktadır.

Bu amaçla, çocukların öğrenci olarak rollerinin ne olduğu konusuna açıklık getirmek amacıyla mülakatlar yapılmış ve yapılan analizler sonucunda "ileri" "orta" ve "düşük" "Okul için Pratik Zeka" profilleri gösteren gruplar oluşturulmuştur. Mülakatlar yoluyla her bir "Okul için Pratik Zeka" program üniteleri tespit edilmiştir. Bunlar: a) Öğrenci olarak aktif görev alma isteği ve yeteneği; b) farklı akademik aktivitelerdeki öğrenme süreçlerini anlama; ve c) okul çalışmalarını ve rollerini çok yönlü ele alma yeteneği'dir.

Genel olarak ele alındığında ise, hazırlanan programın özelliği, öğrencinin dikkatini farklı alanlardaki problemlerin nasıl birbiriyle ilişkili olduğunu kavramaya yöneltmektir. Bu yöntem de yine Çoklu Zeka kuramının iki temel varsayımından hareketle oluşturulmuştur. Bunlar: a) bir insan; bir şeyi, en zengin bir biçimde sunulan ortamda en iyi öğrenir; ve b) okulda, yaşamda beklenmedik bir şekilde karşımıza çıkan birbirinden apayrı problemler karşısında, farklı konulardaki bilgilerimizi ve birbirinden kopuk tanımları güvenli bir şekilde yaşanılan problemlere aktaramayacağımızdır.

Her bir "Okul için Pratik Zeka" ünitesi aşağıda verilecek bazı prensipleri yansıtır. Bunlar: a) pratik zeka becerileri en verimli olarak alana özel içeriklerde öğrenilir. Bu bakımdan matematik için önemli olan kaynaklar, sosyal bilgiler için önemli olan kaynaklardan ayrı olarak değerlendirilir; b) öğrenciler için zorluk çıkaran kavramlar, özenle seçilmiş aktiviteler yardımıyla analiz edilir ve anlaşılır hale getirilir; c) "Okul için Pratik Zeka" ünitelerinin etkinliği, özel bir amaçla yönelik kullanıldığında ortaya çıkar; d) öğrenciler bir bilgiyi en iyi, o bilginin kendi yetenekleri ve ilgileriyle ilişkisi oranında kavrar; e) pratik zeka becerileri, en iyi hem okul hayatına hem de gerçek hayata ait içeriklerle sunulduğunda birbiriyle kaynaşır; f) öğrenciler ortaya çıkan ürün kadar, takip edilen süreçten de yararlanırlar; ve g) kendi kendini izleme, öğrencilerin kendi öğrenmeleri ile ilgili aktif sorumluluk almalarına yardım eder.

Bu projenin en çekici hedeflerinden biri, belki de öğrencilerin okul bittikten sonra dahi kendi eğitimlerinin sorumluluğunu üstlenebileceklerini ve böylece okul için olan pratik zekanın, yaşam boyu bir öğrenme ve bilgilenmeye yardımcı olacaktır.

IV. Orta Öğretim Sonrası: 1985 yılında Rockefeller Vakfına bağlı Sanat ve insani Bilimler Bölümü'nün teşviki ile Harvard Üniversitesindeki Proje Sıfır grubu, Ulusal Test Merkezi ve Pittsburg Devlet Okulları ile güç birliği yaparak "Arts PROPEL" adlı orta öğretim sonrasında sanatsal öğrenmeyi dokümanlaştıracak, değerlendirme araçları oluşturmaya yönelik bir proje başlatır.

Bu proje kapsamında; müzik, görsel sanatlar ve yaratıcı yazma sanat dalında çalışmaya ve üç tür yeterliliğin incelenmesine karar verilmiştir. Bunlar: a) düzenleme yapma, müzik icra etme, resim yapma veya çizme, yaratıcı veya hayal mahsulü yazma'yı içeren **üretim**; bir sanat dalı içinde etkileyen ayrılıklar ve farklılıklar, yani artistik düşünme'yi içeren **algılama**; insanın kendi ya da diğer sanatçıların algılamasından ve ürettiklerinden uzaklaşıp, elde edilen etkileri, zorlukları, metotları ve hedefleri anlamayı içeren **yansıtma**. "PROPEL" kelimesi de bu üç yeterliliğin ingilizce karşılıklarının (production-perception-reflection) ilk harflerine öğrenmenin ingilizce karşılığının (learning) ilk harfinin eklenmesinden türetilmiştir.

Bu amaçla program modülleri oluşturulmuş ve bu modüllerin değerlendirme araçlarıyla eşgüdümü olmaları sağlamış, ayrıca programlara ait değerlendirme araçlarını geliştirmek için dikkatli bir süreç izlenmiştir. Her bir sanat dalı için, disiplinler arası ekipler kurulmuş ve her bir dal için temel yeterlilikler tespit edilmiştir. Her bir aday, yeterlilik için "alan proje"si adıyla; **algılama, üretme** ve **yansıtma** unsurlarını içeren bir takım çalışmalar hazırlamıştır. Alan projeleri kendi başlarına birer program olmayıp, standart bir sanat öğretimi programına rahatlıkla eklenebilecek yapıdadır.

Alan projeleri için **prosesföy** adı verilen değerlendirme sistemi oluşturulmuştur. **Prosesföyleri, portföylerden** ayıran en önemli özellik ise bunların içinde; sadece bitmiş, gösterime veya bir yarışmaya hazır ürünlerin değil, aynı zamanda karalama, skeç veya tasarı durumundaki eserlerin de yer almasıdır. Bu bakımdan, sistem hem sanat hem de diğer alanlardaki eğitimciler tarafından oldukça dikkat çekmiştir.

Bu proje 1991 yılında Nevsvveek tarafından A.B.D.'deki model eğitim programları arasında en seçkin iki modelden biri olarak seçilerek onurlandırılmıştır. Bu projenin başarılı olup olmayacağını, tıpkı diğer projelerde olduğu gibi, zaman gösterecektir.

Yukarıdaki temel projelere ilaveten şu an dünyada pek çok kendi projesini yürütmekte ve sonuçlarını kamuoyuyla paylaşmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Greenhavvk (1997) "Maryland ilkokulunun çoklu zeka kuramını uygulamaya sokmasıyla bu reformun, öğrencilerin devlet sınavlarındaki performanslarını arttırdığını ve okul çapında bir başarı kültürü yaratıldığını söylemektedir (p.1).

Sonuç

Zeka testlerinin ve bu testlerin ışığında geliştirilen sınav sistemlerinin ve programlarının, sadece kuramcıları değil, aynı zamanda eğitimcileri ve öğrencileri de tuzağa düşürdüğü, zekayı ölçmek yerine, bireyleri sınıflandırdığı ve gelişmelerini sınırlandırdığı bir sistemde, Çoklu Zeka kuramı, bireylerin yeteneklerini ortaya çıkarmalarına, geliştirmelerine ve eğitimcilerin de bu yönde değerlendirme yöntemleri, farklı programlar oluşturmalarına yardım edebilir bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Bunun başarılabilirliğini, kısa da olsa özetlemeye çalıştığım öncü projeler kanıtlamış durumdadır.

Günümüzde A.B.D.'deki pek çok özel eğitim kurumu bu sistemi benimsemiş ve bu kuram doğrultusunda geliştirilmiş eğitim sistemleri sayesinde yorgun ve başarısız eğitim sistemlerine yeni bir soluk getirmişlerdir. Özellikle de A.B.D.'deki devlete ait okulların içinde bulunduğu çıkmaz (bkz. Altan, 1998) gözönüne alındığında, bu başarı hiç de küçümsenemez. Bu nedenledir ki, bu kuramın model uygulamalarından bir adım daha ileriye giden ve bu kuram yardımıyla yabancı dil öğretimi verilen ve bu kuramı uygulayabilecek öğretmenler yetiştiren programlar oluşturulmaktadır.

Çoklu Zeka kuramı mimarlarının ve uzmanlarının inancı olan ve geleceğin eğitim sisteminin bu kuram çerçevesinde şekillenebileceği, benim de inancımdır. Ayrıca eğitim alanında büyük değişikliklerin yaşandığı, sağlam bir kuramsal temele oturmayan pek çok fikrin ortaya atıldığı, yeterlilikleri konusunda şüpheler bulunan insanların ülkenin geleceğini etkileyen konularda söz sahibi olduğu ülkemizde, yöneticilerin ve gerçek

m.ziiMj altan

eğitimcilerin bu alanla vakit geçirmeden ilgilenmeleri gerektiđine inanıyorum.

Kaynaklar

- Altan, M.Z. (1998). Ülkelerin Eğitim ıkması: Amerika Birleşik Devletleri Örneđi. Milli Eğitim, 140,29-35.
- Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The theory of multiple intelligences. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (1993). Multiple Intelligences: The Theory in Practice. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (November1995). Reflections on Multiple Intelligences: Myths and Messages. Phi Delta Kappan 77, 3:200-203, 206-209.
- Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence (Why it can matter more than IQ). New York: Basic Books.
- Greenhavk, J. (September, 1997). Multiple Intelligences Meet Standards. Educational Leadership, 62-64.